

REGULÁCIA ÚČTOVNÍCTVA¹

Regulation of accounting

Renáta Pakšiová

Predovšetkým v období po prvej svetovej vojne a najmä v tridsiatych rokoch minulého storočia (v období celosvetovej Veľkej depresie – Veľkej hospodárskej krízy) vo všeobecnej ekonomickej teórii, ako aj v teórii účtovníctva vznikalo množstvo teórií, ktoré mali za cieľ v podmienkach veľkého poklesu výroby, vysokej nezamestnanosti a vysokej miere inflácie eliminovať a zmiernovať nepriaznivé dopady na ekonomiku a podporiť jej spamätanie sa a rast.

Ako jeden z popredných nástrojov na hodnotenie finančnej a výnosovej situácie bolo a stále je účtovníctvo a výstupy z neho vychádzajúce. Predovšetkým účtovná závierka, ktorá je určená externým používateľom, má nezastupiteľný význam v mikroekonomickej aj makroekonomickej oblasti ekonomiky. Informácie, ktoré sú v účtovnej závierke - ako výstupe z účtovníctva poskytované, vo veľkej miere zodpovedajú úrovni harmonizácie úpravy účtovníctva a zostavovania účtovnej závierky v príslušnej oblasti, či už *časovej* (v rovnakom čase), *priestorovej* (geografickej, kontinentálnej, národnej ...), alebo *odvetvovej* (podnikateľov, bánk, poisťovní, neziskových organizácií, obcí, príspevkových organizácií...).

Požadovaná vypovedacia schopnosť informácií poskytovaných účtovníctvom sa na národnej úrovni dosahuje tým, že je účtovníctvo danej krajiny regulované štátnou alebo profesijnou inštitúciou, prípadne súčinnosťou ich oboch. Národná regulácia účtovníctva môže byť založená na platforme právnych noriem alebo zvykového práva. Podľa používanej platformy rozlišujeme dva prístupy k vedeniu účtovníctva a k zostavovaniu účtovnej závierky, ktoré vo svete dominujú: a to *kontinentálny* (charakteristický pre kontinentálnu Európu a Japonsko) a *anglo-americký* (charakteristický pre USA, Kanadu, Mexiko a Veľkú Britániu).

Regulácia účtovníctva podľa *kontinentálneho prístupu vo forme právnych noriem*, vychádza koncepčne z **rímskeho práva** (všetko má byť upravené zákonom), je v právomoci štátneho (resp. jemu na úroveň postaveného) orgánu. Ten vydáva záväzné účtovné predpisy v podobe zákona príp. nižších právnych noriem, ktoré podnikateľským subjektom ukládajú povinnosti ako aj postihy za ich porušenie. Tento systém regulácie má predovšetkým chrániť veriteľov, zabezpečiť zachovanie kapitálu s opatrným vyčíslňovaním a rozdeľovaním zisku. Pri oceňovaní položiek pri zostavovaní účtovnej závierky sa preto preferuje dôsledná aplikácia zásady opatrnosti, ako aj oceňovanie majetku v historických cenách. Veľmi silná väzba tu existuje aj medzi účtovným systémom a daňovým systémom v podobe poskytnutých východísk pre vyčíslenie základu dane z príjmov.

Regulácia účtovníctva podľa *anglo-amerického prístupu vo forme účtovných štandardov* (všeobecne uznávaných účtovných zásad), založená na **zvykovom práve**, predstavuje súbor prijatých predpokladov, účtovných zásad a metód, odporúčaní, praxou overených postupov, ktoré odborná obec dobrovoľne dodržiava. Nie sú formulované v podobe záväžného právneho predpisu, ale predstavujú „účtovnú filozofiu“, ktorá sa môže podľa potrieb meniť a je všeobecne akceptovaná. Ich autorita vyplýva zo skutočnosti, že vyhovujú požiadavkám búrzhuenných papierov a majú podporu a uznanie profesijných inštitúcií a akademickej obce. Účtovníctvo je tradične usmerňované profesijnou inštitúciou, ktorá aktualizuje tieto pravidlá

¹ Príspevok bol spracovaný ako jeden z výstupov riešenia projektu KEGA č. 016EU-4/2011 (2011-2012) „Teória a prax účtovníctva v kontexte svetového vývoja s akcentom na vzdelávanie študentov v účtovníckej profesii“.

pre účtovanie a zostavovanie účtovnej závierky a následne ich kodifikuje. Výklad týchto pravidiel je poväčšine ponechaný na vedenie podniku a účtovníka, preto sa často hovorí o samoregulácii. Nakoľko sa tu vplyv štátu eliminuje, vedie to k tomu, že namiesto zásady ochrany veriteľov sa tu preferuje zásada ochrany vlastníkov (spoločníkov, akcionárov) z čoho vyplýva zvýrazňovanie významu výkazu ziskov a strát a kritérium výnosnosti. Cieľom účtovnej závierky je verná prezentácia skutočností, ktoré sú predmetom účtovníctva – finančnej situácie, výkonnosti (výnosnosti) a finančných tokov podniku. Tento typ regulácie uprednostňuje zásadu prednosti obsahu pred formou a princíp vecnej a časovej súvislosti nákladov a výnosov s cieľom dosiahnuť verné a pravdivé zobrazenie skutočnosti. Pri oceňovaní položiek v súčastiach účtovnej závierky sa stále viac dostáva do popredia reálna hodnota a princíp denných cien pred historickými cenami. Tento prístup reprezentujú predovšetkým US GAAP (US Generally Accepted Accounting Principles) a IAS/ IFRS (International Accounting Standards/ International Financial Reporting Standards)

Z hľadiska regulácie účtovníctva existuje ešte kombinácia právnych noriem a účtovných štandardov, kde právny predpis vytvára v danej krajine legislatívny rámec účtovníctva a účtovné štandardy danej krajiny stanovenými postupmi, metódami a zásadami umožňujú jeho realizáciu v praxi. Predpokladom takejto kombinácie je dobrá spolupráca medzi štátnym orgánom povereným tvorbou právnej úpravy a profesijnými inštitúciami danej krajiny.

Forma regulácie účtovníctva ako aj proces jej tvorby v jednotlivých obdobiach závisel vo veľkej miere od tradícií, štátneho usporiadania a formy vládnutia a historického vývoja v tej ktorej krajine. Právna úprava (príp. iná forma úpravy účtovníctva) platila dlhú dobu vždy iba pre štát v ktorom bola vydaná a neexistovala forma nadnárodnej regulácie. Vo veľkej väčšine štátov bol účtovný systém veľmi úzko zviazaný s daňovým systémom a poskytoval východisko pre výpočet daní.

S rozvojom celosvetového hospodárstva, globalizácie svetovej ekonomiky (obchodu), voľného pohybu osôb, tovarov a internacionalizácie kapitálových trhov nie je regulácia účtovníctva na národnej úrovni postačujúca. Do popredia vystúpili požiadavky porovnateľnosti a ekvivalentnosti informácií vykazovaných v účtovných závierkach a ich transparentnosti pre používateľov, čo spôsobilo orientáciu vývoja účtovníctva smerom k zblížovaniu účtovných systémov, čím sa začal proces **harmonizácie účtovníctva**, presnejšie **harmonizácia účtovného výkazníctva** v nadnárodnom meradle.

Proces medzinárodnej harmonizácie účtovníctva prebieha vo svete vo dvoch rovinách:

1) harmonizácia v rámci spoločenstva krajín, ktoré sú nejakým spôsobom previazané (napr. v rámci krajín EÚ) – v rovine harmonizácie oblastného účtovníctva,

2) harmonizácia dvoch ucelených súborov štandardov - medzinárodných štandardov finančného vykazovania (IFRS) a amerických všeobecne uznávaných účtovných zásad (US GAAP) - v rovine celosvetovej harmonizácie účtovníctva.

Na základe zmluvy o založení Európskeho spoločenstva z roku 1957 (tzv. Rímskej zmluvy), ktorá predstavuje právny základ harmonizácie na európskom kontinente, sa začal proces prispôbovania právnej úpravy jednotlivých členských štátov vo všetkých oblastiach prostredníctvom vydávaných noriem – smerníc (direktív). Tento proces sa samozrejme týkal aj účtovníctva (štvrtá smernica, siedma smernica, ôsma smernica), najmä účtovnej závierky a jej overovania. Cieľom **štvrtej smernice** Rady Európskeho spoločenstva z roku 1978 bolo priblížiť účtovné systémy členských krajín a tak zabezpečiť ich porovnateľnosť. Obsahuje ustanovenia týkajúce sa najmä formy účtovných výkazov, obsahu ich položiek, oceňovacích pravidiel, obsahu poznámok, výročnej správy a zverejňovania účtovných závierok ako aj

charakteristiku základných všeobecne uznávaných účtovných zásad, ktoré tvorili ideový základ účtovných výkazov a označovali sa ako všeobecné princípy.

Pre postup harmonizácie slovenskej právnej úpravy účtovníctva, ale najmä účtovných závierok, boli rozhodujúce práve smernice Rady Európskej únie (ďalej len „EÚ“). V júny roku 2002 schválila Národná rada Slovenskej republiky zákon č. 431/2002 Z. z. o účtovníctve, ktorý nadobudol účinnosť 1. januára 2003. Nový zákon o účtovníctve prevzal smernice Európskej únie do účtovníctva v Slovenskej republike. Následné novelizácie zapracúvali do zákona č. 431/2002 Z. z. o účtovníctve harmonizačné prvky zabezpečujúce zjednotenie národnej právnej úpravy v SR s úpravou účtovníctva v EÚ.

Vzhľadom na to, že ustanovenia smerníc EÚ neboli rozpracované jednotne na úrovni konkrétnych postupov, resp. podrobnejších smerníc, absentoval priamy vzťah k poskytovateľom a používateľom účtovných závierok, stali sa predmetom rôznych diskusií, ale najmä kritiky zo strany širokej odbornej verejnosti. Túto skutočnosť zapríčinila neporovnateľnosť informácii prezentovaných v účtovných závierkach podnikov v jednotlivých európskych krajinách ako aj rozdrobovanie a nevýhodné postavenie trhov s cennými papiermi v podmienkach svetovej konkurencie, lebo pre uvedené nedostatky neboli účtovné závierky zostavené podľa smerníc EÚ akceptované svetovými burzami. Napriek snahám zabezpečiť porovnateľnosť účtovníctva v európskom kontexte formou vydávaných a neskoršie upravených smerníc EÚ pre účtovníctvo, najmä Štvrtej smernice, tento cieľ sa nepodarilo úplne dosiahnuť.

Opísaný celosvetový stav bol podrobený dôkladným analýzám, ktoré jednoznačne ukázali potrebu, ba dokonca až nevyhnutnosť, pripustiť a súčasne v plnom rozsahu akceptovať aj inú formu harmonizácie. V roku 1973 bol na základe aktivity niektorých účtovníckych odborníkov s cieľom vypracovávať súbor Medzinárodných účtovných štandardov (IAS - International Accounting Standards), ktoré by predstavovali celosvetovo platné účtovné normy, založený Výbor pre medzinárodné účtovné štandardy (IASC - International Accounting Standards Committee) so sídlom v Londýne, na jeho činnosť nadviazala v roku 2001 Rada pre medzinárodné účtovné štandardy (IASB – International Accounting Standards Board) novelizáciou, príp. rušením starých IAS a vydávaním nových Medzinárodných štandardov finančného vykazovania (IFRS – International Financial Reporting Standards). Súčasťou celosvetovo platných účtovných noriem sú aj Interpretácie konzultačného orgánu, t. j. Stáleho interpretačného výboru IASC (SIC - Standing Interpretations Committee) a interpretácie konzultačného orgánu IASB, t. j. Výboru pre interpretácie medzinárodného finančného vykazovania (IFRIC – International Financial Reporting Interpretations Committee).

Štruktúra a obsah účtovnej závierky podľa IFRS vychádzajú z cieľa, ktorý účtovná závierka má plniť – poskytovať informácie o finančnej situácii, výnosnosti a peňažných tokoch, ktoré sú užitočné pre široký okruh používateľov pri ich rozhodovaní. Medzinárodné účtovné štandardy uprednostňujú naplnenie obsahu účtovných závierok pred formou akou sú informácie vykazované v účtovnej závierke prezentované. Zároveň však vykazovaný obsah musí spĺňať základný cieľ účtovníctva – poskytovať verný a pravdivý obraz o majetkovej výsledkovej a finančnej situácii podniku.

Ďalší vývoj globalizácie ekonomiky ukázal potrebu akceptovať aj v európskom meradle jednotné pravidlá zostavovania účtovnej závierky, ktoré v súčasnosti tvoria koncept Medzinárodných štandardov finančného vykazovania (IFRS). Tomuto nastolenému trendu, uplatnenia IFRS v legislatíve EÚ, zodpovedá prijatie nariadenia Európskej komisie (ES) č. 1725/2003 o prijatí určitých medzinárodných účtovných noriem v súlade s nariadením

Európskeho parlamentu a Rady (ES) č.1606/2002 o uplatňovaní medzinárodných účtovných noriem.

Zákon MF SR č. 431/2002 Z. z. o účtovníctve v znení neskorších zmien a doplnkov otvára priestor pre použitie IAS/IFRS pri zostavovaní účtovných závierok spoločností niektorých právnych foriem a podnikových kombinácií ako povinných, príp. dobrovoľných pravidiel (predpisov) pri zostavovaní individuálnej a konsolidovanej účtovnej závierky.

Účtovná závierka v SR má právnymi normami stále určený obsah a štruktúru - vecnú, formálnu aj časovú.

Vecný obsah a štruktúra sú dané náplňou riadkov formalizovaných jednotlivých výkazov, ktorých forma vychádza z opatrení MF SR, podľa druhov účtovných jednotiek, ktoré účtovnú závierku zostavujú.

Formálny obsah a štruktúru predstavuje členenie aktív, pasív, nákladov a výnosov podľa určitých pravidiel.

Z hľadiska času je dôležité, v akých časových intervaloch a komu sa účtovná závierka predkladá.

Z hľadiska teórie účtovníctva sa v súčasnom období trhovej ekonomiky cieľ účtovníctva vymedzuje takto²: **Cieľom** účtovníctva je poskytovať informácie o finančnej situácii, výnosnosti a peňažných tokoch účtovnej jednotky, ktoré sú užitočné pre široký okruh používateľov pri ich ekonomickom rozhodovaní.

Súčasným nastoleným celosvetovým trendom v regulácii účtovníctva je snaha o harmonizáciu dvoch komplexov všeobecne uznávaných účtovných štandardov US GAAP a IFRS, ktorej výsledkom má byť zjednotenie úpravy účtovných závierok (založené na uznaní jedného z komplexu štandardov za celosvetovo uznávané a aplikované). Ak by sa to podarilo, účtovné závierky zostavené kdekoľvek na svete by sa stali omnoho viac zrozumiteľné a porovnateľné v čase aj priestore.

Abstrakt

V súčasnej dobe existujú dva prístupy k regulácii účtovníctva: Anglo-americký prístup (vychádzajúci zo zvykového práva) a kontinentálny prístup (vychádzajúci z právnych noriem). Anglo-americký prístup predstavujú US GAAP a IFRS, a kontinentálny prístup predstavujú smernice EÚ. V súčasnosti je veľmi dôležitý prebiehajúci proces harmonizácie US GAAP a IFRS.

Kľúčové slová: Účtovníctvo, regulácia, kontinentálne účtovníctvo, angloamerické účtovníctvo

Summary

There are currently two approaches to accounting regulation: Anglo-American approach (based on common law) and continental approach (based on legal norms). Anglo- American approach represents US GAAP and IFRS, and continental approach represents EÚ directives. Today is very important the process of harmonizing US GAAP and IFRS.

Key words: Accounting, continental accounting, Anglo-American accounting

JEL klasifikácia: M40

² ŠLOSÁROVÁ, A.a kol.: Analýza účtovnej závierky. Bratislava : Iura Edition, 2006.str. 14.

Použitá literatúra

- [1] FEKETE OVÁ, R.: Podstata a význam teórie účtovníctva v súčasných podmienkach praxe. Dizertačná práca. Bratislava: KÚA FHI EU v Bratislave, 2008.
- [2] JANHUBA, M.: Základy teórie účetníctví. Praha : Vysoká škola ekonomická v Praze, 2005.
- [3] SOUKUPOVÁ, B. – ŠLOSÁROVÁ, A. – BAŠTINCOVÁ, A.: Účtovníctvo. Bratislava : IURA EDITION, 2004.
- [4] ŠLOSÁROVÁ, A.a kol.: Analýza účtovnej závierky. Bratislava : Iura Edition, 2006.

Kontakt

Renáta Pakšiová, Ing., Mgr., PhD. Katedra účtovníctva a audítorstva, FHI EU v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b, 852 35 Bratislava, tel.: +421 2 67 295 777, renata.paksiova@euba.sk